



Nordisk
Ministerråd

Vejledning til styrkelse af borgerinddragelse i forvaltning af naturen i Arktis



Indhold

Resumé	3
Indledning	5
Om lokalt-baseret monitoring og citizen science	6
De vigtigste trin	7
Trin 1. Afklar hvilken myndighed, der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturbeskyttelse	8
Trin 2. Organiser borgermøde(r) for at afklare formål og metoder for brug af lokal viden	9
Trin 3. Igangsæt lokalt-baseret monitoring	12
Trin 4. Støt op om borgerinddragelsen i naturforvaltningen	14
Trin 5. Bidrag til monitoring af opfyldelsen af FN's aftale om biodiversitet	15
Afslutning	18
Om denne publikation	19

Resumé

Denne vejledning beskriver, hvordan man kan styrke inddragelsen af borgerne i naturforvaltningen i Arktis. Formålet med vejledningen er at vise, hvordan man kan skabe rammer for lokalt-baseret monitoring af naturen, hvor naturinteresserede borgere bidrager med viden om naturens udvikling og foreslår forvaltningstiltag. Færøerne bruges som eksempel. Vejledningen beskriver fem centrale trin – fra at udpege en ansvarlig myndighed til at afholde borgermøder, igangsætte monitoringsaktiviteter, tage forvaltningsinitiativer og sikre løbende tilbagemelding til de involverede. Vejledningen er en del af indsatsen for at leve op til FN's biodiversitetsaftale. De fem trin kan sikre, at lokal viden inddrages systematisk til at fremme meningsfulde forvaltningstiltag, der bidrager til beskyttelse og bæredygtig udnyttelse af de levende ressourcer. Styrket inddragelse af borgernes viden i forvaltningen af naturen kan aktivere et uudnyttet potentiale for forandring 'nedefra'. Det kan hjælpe små lokalsamfund med at udvikle sig økonomisk og overleve inden for miljømæssigt bæredygtige grænser.

Citering:

Ólavsdóttir, J., Magnussen, E., Hammer, S., Enghoff, M., Joensen, S.P. & Danielsen, F. 2025. Vejledning til styrkelse af borgerinddragelse i forvaltning af naturen i Arktis. Nordisk Ministerråd. TemaNord2025-543.

Projektstyregruppe:

Sigurð í Jákupsstovu (Director), Umhvørvisstovan, The Faroese Environment Agency, Faroe Islands

Camilla Brattland (Associate Professor), Arctic University of Norway, Tromsø, Norway

Morten Ekker (Senior Advisor), Norges Direktorat for Naturforvaltning, Trondheim, Norway

Thora Herrmann (Professor), University of Oulu, Finland

PåviâraK Jakobsen (Advisor), Qeqertalik Municipality, Greenland

Bjarni D. Sigurdsson (Professor), Head of Faculty of Environmental & Forest Sciences, Iceland

Maria M. Tengö (Professor), Stockholm Resilience Centre, Sweden

Finansiering:

Nordisk Ministerråd (Nordisk Arbejdsgruppe for Biodiversitet); University of the Arctic (Thematic Network on Collaborative Resource Management); og EU gennem projekterne FRAMEwork, ECS og more4nature (#862731, #101058509, #101133983).



Indledning

Styrket inddragelse af borgernes viden er vigtig for at leve op til FN's aftale om biodiversitet. De fleste arktiske lande har nationale politikker, der tilskynder til borgerinddragelse i naturforvaltningen. Gentagen dataindsamling kan hjælpe med at tilpasse udnyttelsen af naturen og dens levende ressourcer, så vi får det maksimale ud af de eksisterende ressourcer indenfor bæredygtige rammer. Hvis de ansvarlige myndigheder for beskyttelse og forvaltning af naturen ønsker at etablere lokalt-baseret ('community-based') monitoring, så er her nedenfor forslag til, hvordan det kan gøres med Færøerne som et konkret eksempel.

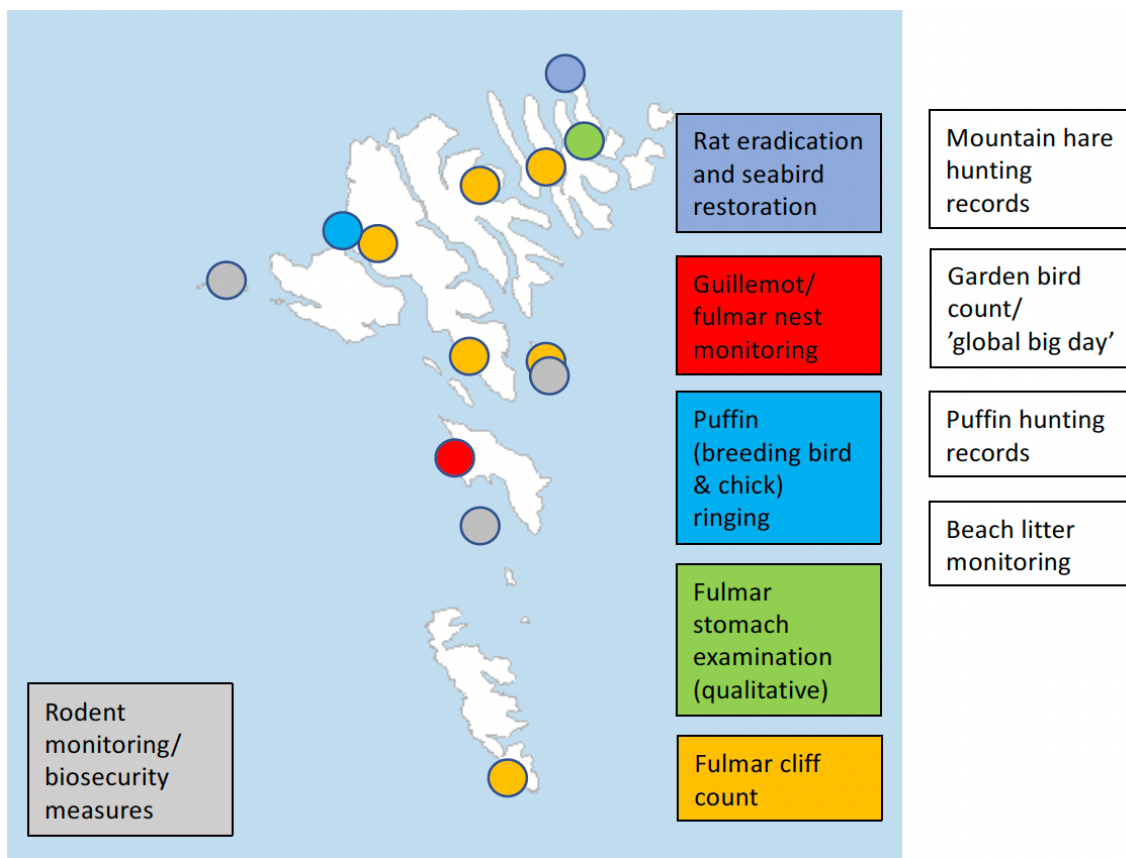


Fig. 1. Eksempler på eksisterende citizen science initiativer i Færøerne
(kilde:<https://www.pure.fo/en/activities/towards-community-driven-monitoring-and-management-of-seabirds-th>).

Om lokalt-baseret monitoring og citizen science

Lokalt-baseret monitoring bygger på allerede eksisterende, uformelle måder, hvorpå jægere, fiskere, fangere, landmænd og andre brugere af de levende ressourcer følger med i status og udvikling i naturen. Lokalt-baseret monitoring adskiller sig fra andre former for citizen science ved, at naturinteresserede borgere står for *både* at indsamle og fortolke observationer i naturen og for at formidle forvaltningsforslag til beslutningstagere. ^[1] ^[2]

I alle de arktiske lande findes initiativer, hvor naturinteresserede borgere bidrager med observationer eller feltarbejde til myndigheder eller forskningsinstitutioner. Et eksempel fra Færøerne er, at hare-jægere indrapporterer antallet af skudte harer til Færøernes Universitet ^[3]. En stor del af ringmærkningen af fugle i Færøerne er også foretaget af frivillige ^[4], og borgere deltager desuden i optælling af havterne og indsamling af indvolde fra skråpe og sule. Borgeres bidrag med observationer til myndigheder eller forskningsinstitutioner kan føre til vigtige forvaltningstiltag. For eksempel er den færøske rottebekæmpelse (Umhvørvisstovans rottevejledning 2019) delvist et resultat af naturinteresserede borgeres observationer af rottespor på Nólsoy. ^[5]

Der er desuden globale citizen science programmer, som omfatter områder i alle de arktiske lande. Særligt to af disse programmer rummer et stort antal observationer fra naturen. Det er iNaturalist ^[6] og eBird ^[7]. Disse observationer er tilgængelige fra Global Biodiversity Information Facility ^[8]. Data herfra kan spille en vigtig rolle ved myndighedernes udformning af politik om forvaltning af rødlistede og invasive arter. Styrket inddragelse af borgernes viden er vigtig for at leve op til FN's aftale om biodiversitet.

-
1. <https://www.nature.com/articles/s43586-022-00144-4>
 2. <https://www.nature.com/articles/s41893-024-01447-y>
 3. https://www.pure.fo/ws/files/23953473/NVDrit2015_01_HaruveidanFoeroyum2014.pdf
 4. Hammer, S., Madsen, J. J., Jensen, J.-K., Petersen, K. T., Bloch, D., & Thorup, K. (2014). *Færøsk Trækfugleatlas - The Faroese Bird Migration Atlas*. Faroe University Press. <https://doi.org/10.18602/frodskapur.vi.197>
 5. https://www.jenskjeld.info/FO_side/rotta.html
 6. <https://www.inaturalist.org/>
 7. <https://ebird.org/home>
 8. <https://www.gbif.org/>; liste over hvad der kan downloades: <https://www.gbif.org/faq?question=what-is-inside-a-gbif-download-zip-file>

De vigtigste trin

Hvis man vil etablere lokalt-baseret monitoring af naturen i tråd med anbefalingerne i FN's aftale om biodiversitet er de vigtigste trin:

1. Afklar hvilken myndighed, der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturbeskyttelse.
2. Organiser borgermøde(r) for at afklare formål og metoder for brug af lokal viden.
3. Igangsæt lokalt-baseret monitoring.
4. Støt op om borgerinddragelsen i naturforvaltningen.
5. Bidrag til monitoring af opfyldelsen af FN's aftale om biodiversitet.

Vi beskriver disse trin et for et.

Trin 1. Afklar hvilken myndighed, der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturbeskyttelse

Ansvar for beskyttelse og bæredygtig udnyttelse af natur og miljø er i dag ofte delt mellem flere myndigheder og institutioner. For at borgerinddragelse skal være meningsfuld, er det vigtigt, at der er én modtager af den lokale viden.

Modtageren af den lokale viden skal sørge for både videreformidling og tilbagemelding:

- Videreformidling af den lokale viden til de ministerier og andre institutioner, der er ansvarlige for de pågældende fagområder.
- Tilbagemelding til de borgere og organisationer, der har bidraget med den pågældende viden, om hvordan den lokale viden bliver anvendt i forvaltningen.

Usikkerhed om, hvem der har ansvar som kontaktpunkt for borgerinddragelse, kan føre til ineffektivitet og manglende koordinering. Det kan skabe forvirring hos borgere om, hvilken myndighed de skal henvende sig til for hjælp eller for at bidrage med viden om natur og miljø.

For eksempel er Miljøministeriet i Færøerne ifølge sit mandat ansvarlig for internationale natur- og miljøforhold i landet. FN's aftale om biodiversitet ligger derfor indenfor Miljøministeriets ansvarsområde. I Færøerne er en mulighed derfor, at ledelsen i Miljøministeriet tager initiativ til at mødes med ledelsen i de andre ministerier og institutioner og sammen afklarer, hvilken myndighed der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturbeskyttelse i Færøerne.

Når det er afklaret, hvilken myndighed der er kontaktpunkt og ansvarlig for at modtage og videreformidle lokal viden om naturen, så er det tid til at fortsætte til næste trin.

Trin 2. Organiser borgermøde(r) for at afklare formål og metoder for brug af lokal viden

Planlæg og afhold et eller flere møder med borgere, der er interesseret i lokal viden og naturforvaltning. Mange borgere har særlig interesse for natur-relaterede emner. F.eks. kan der være borgere med særlig interesse i vandreruter, flora i fjelde, fisk, fugle, sæler, invasive arter, elve, tørvemoser, særlige havområder eller andre økosystemer. Formålet med mødet er i fællesskab med repræsentanter for grupper af naturinteresserede borgere at afklare mål og metoder for indsamling og anvendelse af lokal viden om naturen gennem lokalt-baseret monitoring.

For at få en velfungerende proces, hvor et bredt spektrum af borgere er involverede, vil det være passende med 20 til 30 deltagere på mødet. Der bør sikres deltagelse fra mindre bygder, personer af begge køn og unge.

I begyndelsen af mødet forklares kort om baggrunden, f.eks. om landets internationale forpligtelser, og om myndighedernes ønske om at fremme gennemsigtighed og medansvar for natur- og miljøbeskyttelse og nationale politikker om borgerinddragelse i naturforvaltningen. Dernæst drøftes i grupper (af 4-8 personer), hvad det konkrete formål bør være med indsamling og brug af lokal viden om naturens udvikling og hvilke metoder, der kan være relevante at bruge.

Af hensyn til at skabe 'ejerskab' og fremme bæredygtigheden af processen er det afgørende, at formål og metoder for brug af lokal viden om naturen drøftes og udvikles i fællesskab med repræsentanter for de grupper af borgere, der er interesseret i lokal viden og naturforvaltning. Til inspiration beskriver vi nedenfor et eksempel.

Eksempel på formål

Formålet med lokalt-baseret monitoring kan være at styrke involvering af naturinteresserede borgere i dokumentation og forvaltning af naturen f.eks. for at guide forvaltningsbeslutninger eller for at skabe et nationalt overblik over naturens udvikling ud fra borgernes egen viden.

Dokumentation af naturen har hidtil især fundet sted ved forskeres undersøgelser. Lokal viden om naturen kan styrke forvaltningen af ressourcerne. Lokalt-baseret monitoring kan:

1. Styrke dokumentationen af de lokales viden om naturen og de levende ressourcer.
2. Fremme den lokale diskussion, analyse og fortolkning af ændringer i naturen og de levende ressourcer.
3. Gøre de lokales viden tilgængelig for myndighederne.
4. Øge bygdens muligheder for selvforvaltning og deres indflydelse på forvaltningsbeslutninger.
5. Skabe et forum for data-baseret dialog mellem bygder og myndigheder.
6. Forkorte tiden mellem observerede ændringer og forvaltningstiltag.

Lokalt-baseret monitoring kan med andre ord hjælpe myndighederne og beslutningstagere i bygderne med viden fra regelmæssig indsamling og fortolkning af data på naturen og de levende ressourcer og deres udnyttelse. Dermed bliver man i stand til at opdage ændringer i naturen og de levende ressourcer og deres udnyttelse så tidligt som muligt, hvilket kan være en hjælp til at guide beslutninger om forvaltning af naturen og de levende ressourcer. Samtidigt kan det fremme involvering af brugerne af de levende ressourcer i forvaltningen af ressourcerne.

Spørgsmål som lokalt-baseret monitoring af naturen kan besvare

Lokalt-baseret monitoring af naturen og de levende ressourcer kan give svar på biologiske og forvaltningsmæssige spørgsmål.

Biologiske spørgsmål, eks.:

1. Bliver der flere eller færre dyr?
2. Bliver de jagede dyr større eller mindre?
3. Kommer dyrene senere eller tidligere end 'normalt'?

Forvaltningsmæssige spørgsmål, eks.:

1. Er der behov for justeringer af forvaltningen?
2. Er der øgede goder til bygderne fra bæredygtig ressource udnyttelse?
3. Har regulering af arter den ønskede effekt på bestanden?

Med andre ord, lokalt-baseret monitorering kan vise, om forvaltningsinitiativer i området er effektive i forhold til at fremme den optimale bæredygtige udnyttelse. Det kan sikre, at vi får det maksimale ud af de eksisterende ressourcer indenfor bæredygtige rammer.

Hvem kan dokumentere naturen?

Naturressourceråd bestående af særligt naturinteresserede personer i byggerne dokumenterer naturen. Når deltagerne er ude i områderne, indsamler de data om naturen. På møder i rådene f.eks. hver tredje måned bliver data opsummeret, drøftet og analyseret, og mulige forvaltningsinitiativer bliver identificeret.

Hvordan kan lokal viden blive brugt?

Den viden, som indsamles af deltagerne, bliver fortolket af naturressourcerådene. Fortolkningen og opsummeringen af dokumentationen bliver sendt til den myndighed, der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturbeskyttelse. Resultaterne bliver brugt af de naturinteresserede selv, naturressourcerådet, og myndighederne til at tage beslutninger om forvaltningen af naturen. Nogle af informationerne vil også gøre naturressourcerådene og myndighederne opmærksomme på særlige forhold, der bør undersøges nærmere.

Når formål og metoder for indsamling og anvendelse af lokal viden om naturen er afklaret i samarbejde med de naturinteresserede borgere, er tiden kommet til at igangsætte den lokalt-baserede monitorering.

Trin 3. Igangsæt lokalt-baseret monitoring

Lokalt-baseret monitoring af natur og levende ressourcer består ofte af følgende aktiviteter:

Aktivitet 1. Udpeg et naturressourceråd og en koordinator i hver involveret bygd/område

I hver involveret bygd/område skal de naturinteresserede udpege et naturressourceråd. Udpegningen skal foretages i samarbejde med den myndighed, der er kontaktpunkt. Deltagelse i arbejdet sker på frivillig basis. Det vil være ideelt, hvis de involverede bygder/områder er nogenlunde repræsentative for samtlige dele af landet.

Naturressourcerådets sammensætning

Hvert råd skal bestå af c. 5-10 personer, som er interesseret i naturen og forvaltningen af naturen.

Naturressourcerådets ansvar

Naturressourcerådets medlemmer har ansvar for:

- At udvælge de levende ressourcer, der skal holdes øje med.
- At indsamle data på de levende ressourcer året rundt.
- At drøfte, analysere og fortolke data mindst hver tredje måned og på den baggrund foreslå initiativer indenfor naturforvaltning.
- At vælge en koordinator for bygdens dokumentation og forvaltning af levende ressourcer blandt rådets medlemmer.

Koordinator for naturressourcerådet

Naturressourcerådets koordinator står for at koordinere bygdens dokumentation og forvaltning af de levende ressourcer. Koordinatoren har ansvar for, at der bliver afholdt møder i naturressourcerådet hver tredje måned og sikre kommunikationen med myndighederne.

Aktivitet 2. Opsummer data og observationer og foreslå forvaltningsinitiativer på møder i naturressourcerådet hvert kvartal

Naturressourcerådet i bygden/området mødes én gang hver tredje måned. På det møde skal data fra bygdens/områdets dokumentation af levende ressourcer opsummeres af alle medlemmerne, drøftes og analyseres/fortolkes, og forslag til forvaltningsinitiativer skal drøftes. Informationerne indføres i et kvartals opsummeringsskema for naturressourcerådet.

Trin 4. Støt op om borgerinddragelsen i naturforvaltningen

For at borgerinddragelsen bliver en succes, er det vigtigt, at myndighederne støtter op om processen. Borgernes viden og forvaltningsforslag skal tages alvorligt. Der skal løbende meldes tilbage til borgerne om, hvorledes deres viden og forslag er blevet modtaget og brugt (eller ikke brugt) og hvorfor. Erfaringer viser, at det vigtigste incitament for de naturinteresserede borgere til at engagere sig er, at deres viden bliver brugt. Hvis borgernes viden ikke bliver brugt, så mister de interessen for at deltage.

Hos den myndighed, der er kontaktpunkt for borgerinddragelse i naturforvaltningen, bør der være udpeget 1-2 personer, som er ansvarlige for borgerinddragelsen. Det bør fremgå af deres jobbeskrivelser. Desuden bør borgerinddragelse i naturforvaltning bakes op af en politik, som sikrer, at der hvert år i landets finanslov afsættes de fornødne ressourcer til arbejdet. Fremdriften i den lokalt-baserede monitoring kan evalueres ved f.eks. at følge med i antal borgermøder afholdt; antal borgere der deltager i monitoringen; og andelen af de lokalt indsamlede data, der indgår i myndighedernes beslutningsprocesser.

Trin 5. Bidrag til monitoring af opfyldelsen af FN's aftale om biodiversitet

Opfyldelsen af FN's aftale om biodiversitet ([Boks 1](#)) skal måles med en række fælles indikatorer, som alle lande skal bruge. Omkring halvdelen af indikatorerne kan måles ved inddragelse af naturinteresserede borgere i lokalt-baseret monitoring og citizen science ([Tabel 1](#)).

Boks 1. FN's aftale om biodiversitet

I december 2022 blev 195 lande enige om FN's aftale om biodiversitet, også kendt som Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework. Aftalen har til formål at beskytte og genoprette naturen globalt. Aftalen sætter ambitiøse mål, herunder at beskytte 30 % af verdens land- og havområder inden 2030, reducere tabet af biodiversitet og sikre bæredygtig forvaltning af de levende ressourcer. Aftalen fokuserer også på at reducere forurening, genoprette ødelagte økosystemer og sikre en retfærdig fordeling af naturens goder. I aftalen opfordres alle lande til at støtte '*community-based monitoring and information systems and citizen science*' for at styrke vidensgrundlaget for forvaltningsbeslutninger og fremme opbakning til naturbeskyttelse i hele samfundet (afsnit 6; <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-05-en.pdf>).

Tabel 1. Indikatorer for målene i FN's aftale om biodiversitet, hvor borgere kan inddrages a) i data-indsamling, og b) både data-indsamling og fortolkning (mørkeblå). Tabellen viser også hvilke biomer (lyseblå) og taxa (grøn), som indikatorerne omfatter (kilde:

<https://www.nature.com/articles/s41893-024-01447-y>). OECM = Other Effective Area-based Conservation Measures.

		Biome			Taxon											Potentiale for borger-inddragelse	
Mål	Indikator	Terrest- rial	Fresh- water	Marine	Arach- nida	Insecta	Lepidop- tera	Mollusca	Amphibia	Aves	Mamma- lia	Osteich- tyes	Reptilia	Plantae	Fungi	Indsamle data	Indsamle og fortolke data
1	Red List of Ecosystems	Y	Y	Y										Y		Y	
1	Extent of natural ecosystems	Y	Y	Y										Y		Y	
2	Area under restoration	Y	Y	Y										Y		Y	Y
3	Coverage of protected areas and OECMs	Y	Y	Y												Y	Y
4	Red List Index	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	
4	The proportion of populations within species with $N_e > 500$	Y	Y	Y					Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	
5	Proportion of fish stocks within biologically sustainable levels		Y	Y								Y				Y	Y
6	Rate of invasive alien species establishment	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
7	Index of coastal eutrophication potential		Y	Y										Y		Y	

9	Benefits from the sustainable use of wild species	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
9	Percentage of the population in traditional occupations	Y	Y	Y												Y	Y
10	Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture	Y														Y	Y
10	Progress towards sustainable forest management	Y												Y		Y	Y
11	Services provided by ecosystems	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
13	Indicator on monetary benefits received	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
13	Indicator on non-monetary benefits	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
18	Positive incentives in place to promote biodiversity conservation and sustainable use	Y	Y	Y			Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y

Afslutning

Vigtige opmærksomhedspunkter ved etablering af lokalt-baseret monitoring af naturen er:

- De naturinteresserede borgere bør spille en central rolle i planlægningen af den lokalt-baserede monitoring.
- Den lokalt-baserede monitoring bør afspejle de naturinteresserede borgeres prioriteter og holdes så enkel og lokalt relevant som muligt.
- Hvordan den lokale viden og borgernes forvaltningsforslag forbindes med myndighedernes beslutningsprocesser og de relaterede støttestrukturer bør overvejes nøje, når den lokalt-baserede monitoring etableres.
- Der bør fastlægges entydige procedurer, der sikrer, at borgernes observationer og forvaltningsforslag når frem til, og anvendes, af myndighederne.
- Der bør lægges vægt på at give instruktion i metoderne til borgerne; både borgere og beslutningstagere vil drage fordel af anvisning i, hvordan de indsamler, fortolker og anvender lokal viden om naturen.

Nærværende vejledning er baseret på:

- Drøftelser med borgere i bygder på Viðoy, Sandoy, Skúgvoy og Suðuroy i april 2024.
- En workshop om forbedret færøsk naturforvaltning gennem borgerinddragelse med ressourcepersoner fra de nordiske lande og borgere fra Viðoy, Nólsoy, Sandoy, Skúgvoy og Suðuroy, offentlige myndigheder, naturressource-forvaltere og natur- og samfundsvidenskabelige forskere i Sandavágur den 7. maj 2024. pub.norden.org/temanord2025-525
- Drøftelser på Arctic Science Summit Week i Wien, den 20.-24. februar 2023. ^[9]
- [Vejledning til lokal dokumentation og forvaltning af de levende ressourcer](#)
- Internationale erfaringer fra Arktis ^{[10][11]} og fagfællebedømt videnskabelig litteratur i internationale tidsskrifter. ^{[12] [13]}

9. <https://www.pure.fo/en/activities/towards-community-driven-monitoring-and-management-of-seabirds-th>
10. Johnson, N. et al. (2016). Community-based monitoring and indigenous knowledge in a changing Arctic: a review for the Sustaining Arctic Observing Networks (SAON). *Sustain Arctic Observing Network Task*, 9, 74. https://www.cclmportal.ca/sites/default/files/2024-02/cbm_report_final.pdf
11. <https://upcolorado.com/university-of-alaska-press/item/6022-community-based-monitoring-in-the-arctic>
12. <https://academic.oup.com/bioscience/pages/community-based-monitoring>
13. <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-environ-012220-022325>.

Om denne publikation

Vejledning til styrkelse af borgerinddragelse i forvaltning af naturen i Arktis

Ólavsdóttir, Jóna; Magnussen, Eyðfinn; Hammer, Sjúður; Enghoff, Martin; Joensen, Sjúður P. & Danielsen, Finn

TemaNord 2025:543

ISBN 978-92-893-8259-5 (PDF)

ISBN 978-92-893-8260-1 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2025-543>

© Nordisk Ministerråd 2025

Forsidefoto: Finn Danielsen

Publiceret: 4/8/2025

Ansvarsfraskrivelse

Denne publikation er finansieret af Nordisk Ministerråd. Indholdet afspejler dog ikke nødvendigvis Nordisk Ministerråds synspunkter, holdninger, anskuelser eller anbefalinger.

Rettigheder og tilladelser

Dette værk er gjort tilgængeligt i henhold til Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Oversættelser: Hvis du oversætter dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse: Denne oversættelse er ikke produceret af Nordisk Ministerråd og skal ikke betragtes som officiel. Nordisk Ministerråd kan ikke drages til ansvar for oversættelsen eller eventuelle fejl, den måtte indeholde.

Bearbejdning: Hvis du bearbejder dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse sammen med tilskrivelsen af værket: Dette er en bearbejdning af et originalt værk publiceret af Nordisk Ministerråd. Ansvar for de synspunkter og holdninger, der kommer til udtryk i bearbejdelsen, påhviler udelukkende forfatteren/forfatterne til bearbejdningen. Synspunkter og holdninger i denne bearbejdning er ikke godkendt af Nordisk Ministerråd.

Tredjepartsindhold: Nordisk Ministerråd er ikke nødvendigvis ejer af samtlige dele af dette værk. Nordisk Ministerråd kan derfor ikke garantere, at genbrug af tredjepartsindhold ikke udgør en overtrædelse af en tredjeparts ophavsret. Hvis du ønsker at genbruge tredjepartsindhold, bærer du selv ansvaret for enhver

overtrædelse af ophavsretten. Du er ansvarlig for at vurdere, om det er nødvendigt at indhente en tilladelse til anvendelse af tredjepartsindhold og i så fald at indhente den nødvendige tilladelse fra ophavsretsindehaveren. Eksempler på tredjepartsindhold inkluderer, men er ikke begrænset til, tabeller, illustrationer og billeder.

Fotorettigheder (genbrug kræver yderligere tilladelse):

Alle henvendelser vedrørende rettigheder og licenser skal stiles til:

Nordisk Ministerråd/PUB
Ved Stranden 18
1061 København K
Telefon 33 96 02 00
pub@norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Nordisk Ministerråd

Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Læs flere nordiske publikationer: www.norden.org/da/publikationer